

важких знань людини, забезпечують потенціал її професійної адаптивності як сутність процесу фундаменталізації; неперервна математична підготовка як засіб фундаменталізації різних дисциплін, формує системні підходи і мову міждисциплінарного спілкування. Ефективність фундаменталізації навчання в значительній мірі забезпечується поєднанням принципів фундаментальності, системності, цілостності, науковості.

Ключові слова: фундаменталізація професійної і загальнопрофесійної підготовки, майбутній спеціаліст, концепція фундаменталізації, Загальнопрофесійна підготовка, ефективність фундаменталізації навчання.

FUNDAMENTALIZATION OF THE GENERAL PROFESSIONAL PREPARATION OF THE FUTURE FACTOR AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Kuchai T.P., Kuchai O.V.

Abstract. The fundamentalization of the general professional training of the future specialist as a pedagogical problem is considered. The concept of fundamentalization - as a process of qualitative change of higher education on the basis of the principle of its fundamentalism is revealed. Fundamental education implies an optimal combination of all the branches of knowledge that constitute the integrity, which enhances the effect of fundamentalism. The fundamentalization of vocational education as a new independent system is determined. Fundamentalisation of professional education scientists based on the integration of fundamental subject and professional concepts. Fundamentalisation of professional and general training of the future specialist scientists are categorized as the quality of education and personality education and define as a process of multivariate (nonlinear) interaction of subjects of the educational space, the result of which is the formation of universal basic, general professional and professional competencies, generalized ways of thinking, personality preparedness to future professional activity, self-development and self-education "throughout life". The most important component of the new educational paradigm is the concept of fundamentalization, the basis of which are: the formation of the core of the system of invariant methodologically important knowledge of the individual, providing the potential of its professional adaptability as the essence of the process of fundamentalization; Continuous mathematical preparation as a means of fundamentalization of various disciplines, forming the system approaches and the language of interdisciplinary communication. The effectiveness of fundamentalisation of education is largely ensured by a combination of the principles of fundamentalism, systemicity, integrity, and scientific.

Key words: fundamentalization of professional and general training, future specialist, concept of fundamentalization, general professional training, effectiveness of fundamentalization of training.

УДК 37. 378.146

ВЗАЄМООЦІНЮВАННЯ ТА САМООЦІНЮВАННЯ ЯК КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АУТОНОМНОГО НАВЧАННЯ БАКАЛАВРІВ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Ю.Е. ЛАВРИШ, кандидат педагогічних наук, доцент

**Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»**

E-mail: yulavrysh@gmail.com

Анотація. Сучасна європейська освітня політика вбачає взаємозалежність між економічним розвитком суспільства та рівнем сформованості фахових компетентностей. У статті розглянуто питання розвитку автономного навчання за допомогою застосування стратегій альтернативного оцінювання. Навички автономного

навчання та саморозвитку є важливими компонентами професійної компетентності фахівця, що передбачає здатність приймати ключові рішення, брати на себе відповідальність за результати професійної діяльності та здійснювати критичну рефлексію. Результати спостереження довели, що вміння критичної рефлексії стимулюють розвиток навичок автономного навчання та сприяють формуванню навичок критичного мислення і самоорганізації.

Ключові слова: автономне навчання, взаємооцінювання, самооцінювання, рефлексія, педагогічне спостереження.

Постановка проблеми (Introduction). В даний час відбувається трансформація концепції університетської освіти з теоретично-академічної на практично-прагматичну, що відповідає вимогам сучасного ринку праці до майбутніх фахівців. Ми є свідками змін не лише щодо змісту навчальних програм, але й у навчально-методичному підході до викладання дисциплін, який спрямований на розвиток вмінь автономного навчання як компонента фахової компетентності. З метою ефективного формування компетентностей сучасні викладачі мають змінити підхід не лише до викладання, а й до оцінювання якості набутих знань та вмінь, а не лише рівня засвоєння набутої інформації шляхом тестування.

Проаналізувавши результати досліджень з питань розвитку навичок автономного навчання, маємо зауважити, що існують певні протиріччя, які зумовлюють актуальність дослідження проблеми автономного навчання:

- між сучасними вимогами до рівня сформованості навичок автономного навчання та реальним рівнем розвитку зазначених навичок у студентів університетів;

- між необхідністю впровадження стратегії автономного навчання та недостатньою кількістю розроблених практичних методичних матеріалів для впровадження такого типу навчання;

- між запропонованими методичними рекомендаціями описаними в теоретичних дослідженнях та емпіричними дослідженнями, присвячених аналізу реальних результатів впровадження запропонованих методик.

Зазначені протиріччя дозволили сформулювати **мету** нашого дослідження: проаналізувати доцільність та результати застосування альтернативних методів оцінювання (самооцінювання та взаємооцінювання) для розвитку вмінь автономного навчання під час навчання іноземних мов.

Гіпотезою нашого дослідження ми визначили наступні припущення, що розвиток навичок автономного навчання студентів в процесі вивчення іноземної мови буде більш ефективним якщо: викладач застосовує педагогічні технології формування навичок автономного навчання; створені необхідні педагогічні умови для формування навичок автономного навчання; під час навчання іноземних мов використовуються стратегії альтернативного оцінювання (самооцінювання та взаємооцінювання).

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Проблема автономного навчання різноаспектно представлена у численних закордонних та вітчизняних наукових працях. Вивчаючи літературні джерела, ми звернули увагу, що термін "автономне навчання" представлений у двох перспективах: специфічна та загальна [2]. У специфічній перспективі цей термін використовується для опису традиційного самостійного навчання, в якому студент організовує власну навчальну діяльність без допомоги і керівництва викладача.

Проте, глибший аналіз цієї проблеми потребує більш широкого розуміння терміну «автономне навчання», в основі якого є вміння критичної рефлексії та здатності бути впевненим та рішучим щодо реалізації власних ідей, аніж мати лише сформовані навички самоорганізації. Дікенсон [3] розглядає автономію як стан розуму, в якому студент може сприймати знання як суспільне надбання і відчуває себе комфортно і впевнено, обираючи свій власний шлях, навіть якщо це суперечить усталеним нормам та логіці традиційного способу мислення. До схожих висновків прийшли і дослідники Кром, Фаррар та Океннор [7], які визначають автономне навчання як здатність не тільки діяти, але й мислити незалежно, усвідомлюючи відповідальність за наслідки та результати власної навчальної діяльності.

Автономність дозволяє обирати, що найкраще саме для кожного особисто: кращі ресурси, розробки, програми, а не навчатися у «готовому форматі».

На думку Хоїдена та Кекаррена [5] активне залучення студентів до автономного навчання сприяє більш глибокому розумінню структури світу та взаємозв'язку його елементів. Але необхідно вважати на той факт, що на початковій стадії автономного навчання студенти потребують керівництва та підтримки вчителя.

Відомо, що автономія значною мірою пов'язана з такими освітніми технологіями як індивідуалізація навчання, самонавчання, дистанційне навчання, самооцінювання, оскільки ці технології тісно пов'язані з принципами автономного навчання. Це підтверджують результати дослідження, проведеного Ліі [6], що пізнавальні здібності, мотивація і готовність до особистого розвитку, впевненість у собі, наявність мета- когнітивних стратегій (встановлення цілей, вибір матеріалів, планування навчання) – ключові фактори для формування автономії.

З метою ефективного впровадження автономії навчання важливим є застосування різноманітних навчальних технологій, однією з яких є альтернативне оцінювання, а саме взаємооцінювання та самооцінювання. Так, Толін [8] вважає, що самооцінка – це природний елемент автономного навчання. А Голами [4] розглядає самооцінку як інструмент самоконтролю, що забезпечує зворотній зв'язок між знанням мови та стратегіями навчання.

Відповідно до результатів вище зазначених досліджень, можемо зробити висновки, що існує зв'язок між автономним навчанням та альтернативними технологіями оцінювання, оскільки рівень автономії студентів залежить від рівня сформованості таких вмінь як планування власної навчальної діяльності, рефлексії, само оцінювання та взаємооцінювання.

Методи дослідження (Methods). Теоретичний аналіз педагогічних ідей, вивчення та узагальнення педагогічного досвіду, педагогічне спостереження були основними методами нашого дослідження. Останній метод опишемо більш детально. Ми провели педагогічне спостереження серед студентів Національного технічного університету України "Київський політехнічний університет ім. Ігоря Сікорського". Учасниками спостереження були 40 студентів (2 академічні групи) механіко-машинобудівного інституту. Стратегії взаємооцінювання та самооцінювання ми практикували під час студентських усних презентацій іноземною мовою на тему "Використання сучасних технологій у машинобудуванні". Спостереження включало чотири етапи і було виконано протягом одного семестру (3 місяці, 10 академічних занять).

На початку спостереження під час першого заняття викладач пояснив мету, значення та процедуру взаємооцінювання та самооцінювання. Обговорювалися питання якості оцінювання, об'єктивності вимог та довіри викладача оцінкам студентів. Наступне заняття було присвячено вивченню та створенню критеріїв оцінювання презентацій та доповідей.

Наступні три заняття було присвячено навчання навичкам презентації іноземною мовою, її компонентів, організації та розуміння основних вимог щодо створення презентацій. На четверте заняття студенти робили відгук на власну презентацію та доповідь, і обговорити результати самооцінювання. Подальші три заняття студенти презентували доповіді і отримували оцінки від однокласників. На останньому занятті студентам запропонували обговорити деякі питання про використання методи оцінювання, доцільність їхнього впровадження та рекомендації до подальшого застосування методів альтернативного оцінювання.

Результати (Results). Маємо зазначити, що під автономним навчанням ми розуміємо створення сприятливого середовища для самостійного навчання на основі задоволення особистісних освітніх потреб. Але навчальна автономія відрізняється від «самостійної роботи». Якщо самостійна робота зазвичай полягає у виконанні завдань вчителя, то навчальна автономія є позицію учня в навчальному процесі. Студенти можуть вибирати навчальні дисципліни та їх об'єм для вивчення, навчальний матеріал, планувати і впроваджувати стратегічний план власного навчання, визначати пріоритети, здійснювати самооцінку результатів власного навчання.

Ідея залучення студентів до оцінювання власних академічних досягнень не є новою. У

контексті автономного навчання як пріоритетного, контроль та оцінка навчання повинні бути спрямовані на діагностику та передбачення можливих ускладнень навчання та їх своєчасне попередження. Проте методи самоконтролю та самооцінки не є загально вживаними в українських університетах. Головна причина – недостатній рівень практичних вмінь студентів проводити самодіагностику своїх досягнень.

Для розуміння структури навчальної автономії ключовими виявляються п'ять напрямків: постановка цілей, організація навчання, вибір завдань, використання стратегій, рефлексія результатів розвитку [7]. При цьому усвідомлена самооцінка свого вчення стає інтегруючою ознакою навчальної автономії учнів. Ключовим завданням викладача в процесі формування навичок автономного навчання є створення педагогічних умов для ефективного впровадження концепту. Такими педагогічними умовами ми визначили: навчання на основі партнерства між викладачем та студентами; рефлексивність навчального процесу; інтерактивний характер навчання; застосування технологій альтернативного оцінювання.

Самодіагностика, самоконтроль та самооцінювання є діалектично пов'язаними явищами. Ефективність самооцінювання, так як і взаємооцінювання, залежить від чітко визначених критеріїв, які мають бути зрозумілими та прозорими; це сприяє підвищенню якості роботи і допомагає студентам розуміти академічні стандарти. Для того, щоб навчити студентів контролювати та оцінювати свої досягнення, важливо залучити їх до розробки контрольно-діагностичних критеріїв; навчитися оцінювати, використовуючи ці критерії; обговорити відмінності результатів після самооцінки, оцінювання рівних рівнів та оцінка вчителя; щоб допомогти учням у застосуванні отриманих даних для виправлення подальших дій.

Самооцінювання – це процес, спрямований на збір і аналіз інформації про свої сильні та слабкі сторони, про свої можливості, здібності і проблеми. Якщо студенти володіють навичками самооцінювання і взаємооцінювання, то питання про валідність і релевантність оцінки не виникає, оскільки оцінювання має відбуватися на основі критеріїв, а не на основі емоцій. Ми виокремили наступні елементи оцінювання результатів навчальної діяльності, на які студенти мають вважати в процесі самооцінювання: визначити мету, критерії оцінювання, усвідомлення рівня знань та вмінь на теперішній момент, розуміння можливостей та кроків як скоротити розрив між поставленими цілями та наявним рівнем. Для того, щоб студенти простежили свій прогрес, вони мають бачити свою роботу як суму багатьох умінь, кожне з яких має свій критерій оцінювання.

Взаємооцінювання передбачає, що студенти отримують відгуки або усно оцінюють якість виконання навчальних завдань однокласниками. Взаємооцінювання сприяє розвитку навичок співпраці, ведення переговорів та критичного мислення. Взаємооцінювання є потужним інструментом для практикування ролі "оцінювача" та усвідомлення відповідальності за результати навчальної діяльності. Це спонукає студентів продемонструвати якісне вивчення предмету, оскільки вони повинні оцінювати розуміння предмету, а не просто знання фактів. Оскільки сучасні освітні підходи потребують зменшення об'єму участі викладачів у навчальному процесі, оцінювання однолітків дозволяє студенту відчувати рівність з вчителем як партнером у навчальному процесі.

За результатами спостереження, з метою ефективного впровадження само оцінювання та взаємооцінювання, ми пропонуємо наступні етапи організації процесу: перший крок полягає у розробці чітких та об'єктивних критеріїв; другий етап - обговорення цих критеріїв з учнями заздалегідь; третій етап полягає в тому, щоб стежити за процедурою оцінювання; і, нарешті, надання зворотного зв'язку для підтвердження валідності результатів оцінювання. Зрозуміло, що вчитель, який втілює цю практику, повинен довіряти студентам і приймати результат оцінювання, за умов відповідності критеріям.

Всі студенти, що брали участь у спостереженні, продемонстрували позитивне відношення до альтернативних методів оцінки, а різниця між результатами самооцінювання та взаємооцінювання була незначною. Спочатку студенти не хотіли об'єктивно оцінювати через міжособистісні відносини. Проте, коли викладач дозволила учням відповідати на коментарі і обговорювати оцінки, студенти активніше та раціонально оцінювали своїх однокласників. В результаті самооцінювання, в основному всі студенти оцінювали себе вище, ніж учитель чи однолітки. Але студенти з високим рівнем володіння мовою,

оцінювали себе нижче, ніж учитель. Це може свідчити про їх критичне ставлення до їхньої діяльності та бажання самовдосконалюватися.

Щодо доцільності зазначених технологій для розвитку автономного навчання, то студенти переконалися в тому, що самооцінювання дійсно допомагає організувати процес навчання, визначати пріоритети та критерії необхідні для створення якісного навчального продукту. Ми не можемо забувати про той факт, що рефлексія в академічному дискурсі вважається переважним фактором для успішного навчання. А взаємовідвідування дозволяє практикувати навички критичної рефлексії та критичного мислення. Треба усвідомлювати, що рефлексія не є суто автоматичним процесом, студенти потребують допомоги або вказівки, щоб розпочати процес рефлексивного критичного мислення, і, на жаль, ані традиційне самостійне навчання, ані рефлексія в такому неконтрольованому варіанті не призводять до формування вміння автономного навчання. З метою уникнути цих складнощів, ми рекомендуємо проводити групові керовані заняття з навчання рефлексії, де студенти можуть поділитися досвідом, успішними та невдалими методами рефлексії.

Висновки (Conclusions). Рефлексивність зазвичай розглядається як вирішальне вміння необхідне для вдосконалення та поглиблення набутих знань і тісно пов'язане з автономією. За результатами педагогічного спостереження ми визначили деякі основні переваги альтернативного оцінювання: розвиток навичок критичного судження, необхідні для роботи студентів, тому що їм доведеться надавати роботодавцям відгуки про результати власної діяльності, колег або членів команди; підвищення мотивації та відповідальності до предмету, оскільки студенти були попереджені про взаємооцінювання презентацій, вони більш відповідально поставилися до виконання завдання та отримали більше схвальних відгуків, а високі оцінки від однокласників сприяють підвищенню впевненості та викликають бажання виконати більш складні завдання; важливо надати студентам можливість усвідомлення сутності процесу оцінювання, стандартів оцінки, критеріїв та вимог з метою розвитку, а не суб'єктивної критики.

Основне завдання вчителя при реалізації технологій альтернативного оцінювання полягає в тому, щоб допомогти кожному студенту усвідомити свій індивідуальний шлях навчання, в даному випадку вивчення мови. Важливим фактором успішності засвоєння іноземної мови є автономність учня як в конкретній навчальній ситуації, так і в контексті подальшого безперервного навчання, яке передбачає сформованість готовності і навичок самостійно працювати, приймати власні незалежні рішення і брати на себе відповідальність за результати навчання. Тому процес навчання повинен мотивувати кожного студента до самостійного і активного здійснення навчальної діяльності, до усвідомленої оцінки свого досвіду і, в разі необхідності, усвідомлення необхідності його корекції. Цьому сприяють такі технології альтернативного оцінювання як самооцінювання та взаємооцінювання.

Список використаних джерел (References):

- 1) Benson, P. (2006). Autonomy in language teaching and learning. *Language Teaching*, 40, 21–40. doi:10.1017/S0261444806003958
- 2) Cotterall, S. (2000). Promoting learner autonomy through the curriculum: principles for designing language courses. *ELT Journal*, 54(2), 109-117. <https://doi.org/10.1093/elt/54.2.109>
- 3) Dickenson, L. (1995). Autonomy and Motivation. *A Literature Review Systems*, 23, 165-174. [http://dx.doi.org/10.1016/0346-251X\(95\)00005-5](http://dx.doi.org/10.1016/0346-251X(95)00005-5)
- 4) Gholami, H. (2016). Self-assessment and Language Autonomy. *Theory and Practice in Language Studies*, 6(1), 46-51. <http://dx.doi.org/10.17507/tpls.0601.06>
- 5) Hoidn, S., K. Kärkkäinen (2014). Promoting Skills for Innovation in Higher Education: A Literature Review on the Effectiveness of Problem-based Learning and of Teaching Behavior. *OECD Education Working Papers*, 100, 38. <http://dx.doi.org/10.1787/5k3tsj67l226-en>
- 6) Lee, Y. (2005). Self-assessment as an Autonomous Learning Tool in an Interpretation Classroom. *Meta*, 50(4). doi:10.7202/019869ar ooOooooo
- 7) O'Connor, P. Chrome, K., Farrar, R. (2014) What is autonomous learning? *Discourse: Learning and Teaching in Philosophical and Religious Studies*, 2014.- 9 (1).

8) Tholin, J. (2008). Learner autonomy, self-directed learning and assessment: lessons from Swedish experience. *Independence*. 43, 9-12.

ВЗАИМООЦЕНИВАНИЕ И САМООЦЕНИВАНИЕ КАК КЛЮЧЕВЫЕ ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ АУТОНОМНОГО ОБУЧЕНИЯ БАКАЛАВРОВ В УСЛОВИЯХ УНИВЕРСИТЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Лавриш Ю.Э.

Аннотация. Современная европейская образовательная политика предусматривает взаимозависимость между экономическим развитием общества и уровнем сформированности профессиональных компетентностей. В статье рассмотрены вопросы развития автономного обучения с помощью применения стратегий альтернативного оценивания. Навыки автономного обучения и саморазвития являются важными компонентами профессиональной компетентности, предполагает способность принимать ключевые решения, брать на себя ответственность за результаты профессиональной деятельности и осуществлять критическую рефлексию. Автор анализирует результаты педагогического наблюдения, целью которого было продемонстрировать влияние взаимооценивания и самооценки на развитие навыков автономного обучения бакалавров. Результаты наблюдения показали, что умение критической рефлексии стимулируют развитие навыков автономного обучения и способствуют формированию навыков критического мышления и самоорганизации.

Ключевые слова: автономное обучение, взаимооценивание, самооценка, рефлексия, педагогическое наблюдение.

PEER- ASSESSMENT AND SELF-ASSESSMENT AS KEY FACTORS FOR THE DEVELOPMENT OF AUTONOMOUS LEARNING SKILLS FOR BACHELORS AT UNIVERSITIES

Lavrysh Yu.

Abstract. Modern European educational policy determines the correlation between economic development of society and the level of professional competencies. The article deals with the issues of the development of autonomous learning through the use of alternative assessment strategies. Autonomous learning and self-development skills are important components of the professional competence, which involve the ability to make key decisions, take responsibility for the results of professional activity and carry out critical reflection. The author analyzes the results of pedagogical observation, the purpose of which was to demonstrate the impact of self-assessment and peer-assessment on the development of bachelor's autonomous learning skills. The results of the observation have proved that skills of critical reflection stimulate the development of autonomous learning skills and contribute to the formation of critical thinking and self-organization.

Key words: autonomous learning, self-assessment, peer-assessment, reflexive skills, pedagogical observation.

УДК 378.147

РОЛЬ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

О.М. ЛИСЕНКО, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти педагогічного факультету

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Анотація. У статті подано розуміння «цінностей» ученими різних галузей та різних держав. Окремо проаналізовано поняття «духовні цінності», і зазначено, що у науці нема однозначного визначення. Доведено, що саме ціннісні орієнтації є надзвичайно важливими у процесі навчально-виховного процесу. Аргументовано, що виховання